

GERMANOFILIA: PĂCATUL DE MOARTE AL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL – CAZUL VICTOR BABEȘ

Dan Falcan

Abstract: Victor Babeș, one of Romania's greatest scholars, was accused of having collaborating with the Germans during World War I. These accusations can still be heard today. The documents found in his house cast a new light on his so-called collaborationism.

Keywords: Victor Babeș, World War One, Germanophile, collaborationism, Ioan Cantacuzino, Lucian Boia, Petru Calistru, Radu Iftimovici

România a intrat în Primul Război Mondial în august 1916 după doi ani de neutralitate în care s-au decantat cele două curente majore de opinie din societatea românească. Majoritari erau cei care susțineau că trebuie să mergem alături de Antanta (Franța, Marea Britanie și Rusia) împotriva Puterilor Centrale (Germania și Austro-Ungaria) în vederea realizării unirii cu Transilvania, Bucovina, Banatul și Crișana, teritorii aflate în stăpânirea Dublei Monarhii. Era opțiunea care corespundea sentimentului public, atașat de Franța și valorile ei dar și rezonant cu suferințele românilor din Transilvania supuși politicii de deznaționalizare și maghiarizare de către guvernul de la Budapesta. Nu mai puțin vocală –, dar ocultată ulterior de posteritate –, era tabăra germanofililor sau mai bine spus a rusofobilor, adică cei care vedeau în victoria Rusiei, sfârșitul României. În fond „germanofili” nu doreau răul României, ci doar îi vedeau altfel „binele”. Alegerea lor, infirmată de sfârșitul primului război mondial și de făurirea României Mari în anul 1918, avea să fie validată – în perspectiva timpului –, peste 30 de ani, când aceeași Rusie, în forma ei ideologizată, comunistă, va trece peste trupul României și doar înțelegerea secretă din noaptea de 9/10 octombrie 1944 dintre Stalin și Churchill (prin care Grecia era atribuită sferei de influență occidentală), a făcut ca navele de război sovietice să nu-și ia azimutul din porturile Mării Egee. Cei mai reprezentativi lideri ai acestui curent erau în plan politic P. P. Carp și Constantin Stere, iar în plan intelectual Ioan Slavici, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Vasile Pârvan, Dimitrie Onciul, Ioan Bogdan etc. Nici unii dintre reprezentanții mediului științific „pur”, – ca să spunem așa, – n-au scăpat de această infamantă, – în epocă –, acuzație. Printre ei bacteriologul Victor Babeș, geologul Ludovic Mrazek sau naturalistul Grigore Antipa.

Împrejurările vieții m-au adus în situația ca în ultimii 7 ani să mă ocup îndeaproape de personalitatea și viața lui Victor Babeș, probabil cel mai de seamă savant pe care l-au dat românii omenirii. Fiu al liderului românilor din Transilvania, Vincențiu Babeș, Victor se școlește la Budapesta și Viena, specializând-se la Berlin în laboratoarele conduse de

marii savanți Robert Koch și Rudolf Virchow dar (*nota bene!*), tipărindu-și prima și cea mai importantă lucrare a sa, primul tratat de bacteriologie din lume, la Paris în anul 1885.

Deci un om dedicat științei, în care vedea singura sa rațiune de a exista. Nu ezita însă, în anul 1887, să părăsească o promițătoare carieră didactică și științifică la Budapesta pentru a veni la București (rugat fiind de D. A. Sturdza, ministrul învățământului) ca să înființeze primul institut de bacteriologie din România și al doilea din lume, după cel de la Paris creat de către Louis Pasteur. Severitatea, obsesia pentru muncă și perfecțiune nu i-au adus prea mulți prieteni lui Babeș într-o țară în care vorba lui Raymond Poincaré „*totul era tratat cu ușurință*”. Nici conflictul, – de altfel științific –, mascat de politețea vremurilor, cu mult mai afabilul și îndrăgitul Ioan Cantacuzino, alt mare savant român, francofil declarat, nu l-a făcut mai simpatic pe Babeș contemporanilor săi. De aici însă și până la aprecierea lui Sextil Pușcariu, reluată de către un destul de cunoscut istoric român, că Babeș în raport cu Cantacuzino „*îi era desigur superior ca om de știință, dar nespus inferior ca om*”, (Boia, 2009, 161) e cale lungă. „*Nu sunt deloc de neglijat legăturile de familie ale lui Cantacuzino, care se întindeau ca o rețea puternică înspre guvern, casa regală și corpul diplomatic acreditat la București. Ce anume din toate acestea era Victor Babeș? Ce veleități de VIP avea taciturnul, pasionatul de amănunt, omul de laborator care făcea majoritatea experimentelor cu mâna proprie*” (Calistru, Iftimovici, 2007, 141).

Pe 10 septembrie 1914, 58 de profesori titulari ai Universității din București în frunte cu rectorul Thoma Ionescu (fratele lui Take Ionescu), semnează un memoriu prin care: „*cer intrarea României în acțiune [...] și ocuparea pământului românesc din monarhia austro-ungară*”. Printre semnatori îl regăsim și pe Victor Babeș, fapt ce indica clar opțiunea savantului. Nici nu ar fi putut avea alta, fiul lui Vincențiu Babeș și omul care părăsise o foarte de viitor carieră universitară și științifică la Budapesta (plus oferta de a deveni șeful serviciului epidemiologic din Statele Unite), pentru a veni în România.

Bucureștiul, odată ocupat de trupele germane pe 6 decembrie 1916, Babeș rămâne în capitală dezlănțuind împotriva sa corul detractorilor de atunci și de acum. I se imputa o atitudine progermană, de nimic susținută de fapt. Vizitele la Alexandru Marghiloman, șeful conservatorilor ce optaseră pentru înțelegerea cu Puterile Centrale, nu sunt un argument suficient. „*Asta nu înseamnă că Babeș a rămas de dragul germanilor. A rămas de dragul Institutului și al propriilor cercetări*”, (Boia, 2009, 160) recunoaște chiar Lucian Boia, unul dintre istoricii pentru care justificările ulterioare ale lui Babeș „*respiră destulă nesinceritate*” (Boia, 2009, 161). De ce nesinceritate, când însuși istoricul recunoaște: „*Victor Babeș este tipul desăvârșit al savantului egocentric care nu vrea decât să fie lăsat să-și facă treaba [...]. Pentru el, propriile cercetări însemnau mult mai mult decât tot războiul mondial*” (Boia, 2009, 158).

Or, chiar acesta e adevărul, pentru Victor Babeș, patria nu era nici România, nici Franța, nici Germania, era știința. Suntem încă în epoca „romantică” a cercetării științifice, savanții își comunicau liber descoperirile, fiecare dintre ei având acces la

rezultatele celorlalți, suntem încă departe de teroarea secretului atomic. Pentru Babeș era mai important ca la hiperimunizarea cailor donatori de ser să se folosească toxinele contrabalansate, o metodă inventată de el, decât rezultatul bătăliilor de la Verdun, Marna sau Gallipoli. În fond era atitudinea specifică savantului prin excelență, comparabilă, – păstrând proporțiile –, cu cea a marelui învățat Arhimede, care în 212 î. Hr., în momentul capturării orașului Siracuză, (al cărei cetățean era), de către romani, este ucis în timp ce studia un cerc desenat pe nisip, iar ultimele sale cuvinte adresate soldatului ucigaș au fost, potrivit legendei: „*Nu te atinge de cercurile mele!*”.

Babeș nu a fost niciodată omul atitudinilor partizane, în spirit partinic, deși destui lideri politici (Marghiloman, Brătianu), l-ar fi dorit înregimentat în rândurile partidelor pe care le conduceau. Babeș a fost în schimb omul atitudinilor naționale. A dovedit-o în anul 1887 când a venit la București pentru a crea primul institut de bacteriologie din România, a dovedit-o în anul 1919 când s-a dus la Cluj pentru a pune umărul la edificarea universității ce-i va purta numele, Babeș-Bolyai. Drept recunoștință Babeș s-a ales cu următoarea apreciere din partea primului rector al universității clujene, filologul Sextil Pușcariu: „*Omul acesta (Victor Babeș – n.n.) este cât se poate de dificil și e prea preocupat de persoana sa*” (Boia, 2009, 161). Dur, scurt ca o sentință, dar fără nicio explicație. Sau poate explicația este în veșnicul „*cocoșism*” al românilor, cărora nimeni nu trebuie să le dea lecții. *Ce caută „neamful” de Babeș să ne spună cum se face cercetare ? și-or fi spus mulți atunci. Nu se găsiseră, oare destui „inteligenți”, inclusiv din mediul universitar, care să ceară ca Babeș să dea concurs pentru ocuparea catedrei de bacteriologie de la Facultatea de Medicină din București? Asta până când minți mai puțin înfierbântate au realizat că în România, pur și simplu, nimeni nu avea competențele necesare pentru a-l evalua pe Babeș, egalul lui Pasteur sau Koch în epocă. Dar asta conta prea puțin pentru cei care-l doreau tras pe Victor Babeș pe linie moartă. „În cercurile politice influente, acolo unde «prințul» (Ioan Cantacuzino – n.n.) se mișca precum peștele în apă, lui Babeș i se pregătea festivitatea de retragere. Corifeii acelor sfere politico-sociale uitaseră opțiunea patriotică a lui Babeș din 1887 [...] partizanii lui Babeș erau și ei sfătuiți să se astâmpere, deoarece conducătorii țării și presa fuseseră destul de mărinimoși atunci când mușamalizaseră atitudinea «reprobabilă» de colaboraționism a lui Babeș cu ocupantul german” (Calistru, Iftimovici, 2007, 142).*

De fapt nu era vorba de nicio mușamalizare, ci doar de restabilirea adevărului istoric. Iar adevărul era că Victor Babeș rămăsese în București, nu din cauza afinităților sale legate de Austria sau Germania, ci fiindcă i se ordonase prin adresa Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, nr. 103.442/16 noiembrie 1916 să rămână în capitală pentru „*a conduce și mai departe măsurile pentru combaterea epidemiilor ce eventual s-ar ivi*” (*Memoriu asupra activității Institutului de Bacteriologie, în timpul ocupațiunii germane (1916-1918)*, 1919, 7). La cererea lui Babeș, Direcția de justiție a Ministerului de război concluzionează prin adresa nr. 15.207/29.08.1918 că, față de acuzațiile care i se aduc doctorului Victor Babeș,

s-a ajuns la concluzia că i s-a impus cu ordin să rămână și că activitatea sa în București a fost rodnică și patriotică.

De altfel, despre ce atitudine antipatriotică a lui Babeș să vorbim, când chiar în primele zile ale războiului, Mircea Babeș, unicul fiu al savantului s-a înrolat ca voluntar în armata română, declarând la recrutare că avea vârsta necesară, deși nu o avea?

Babeș rămâne prototipul savantului de geniu decuplat de cotidian, oricât de apăsător ar fi fost acesta, dar din păcate rămâne și prototipul victimei de serviciu a unei propagande, virulentă acum 100 de ani, dar ale cărei ecouri infestază și azi unele lucrări de specialitate. Sperăm că prin această modestă contribuție să facem puțină dreptate celui care n-a avut parte de ea în timpul vieții și celui care a fost probabil cel mai mare savant al românilor.

Bibliografie

Boia, L., 2009, *Germanofili*, Editura Humanitas, București.

Calistru, P., Iftimovici, R., 2007, *Europeanul Victor Babeș*, Editura Medicală Amaltea, București.

* * * *Memoriu asupra activității Institutului de Bacteriologie, în timpul ocupațiunii germane (1916-1918)*, 1919, Institutul de Arte Grafice „C. Sfetea”, București¹.

1. Publicație din *Colecția Muzeului Victor Babeș*, nr. inv. 165.